

Dr Zorica Mršević
Naučna savetnica, Institut društvenih nauka
Beograd

Mršević Z., (2015) **Međunarodni Olimpijski komitet o inkluziji transpolnih osoba u sportska takmičenja, 106 – 112**

Ur., Ivanka Gajić

In: *Sport, zdravlje, životna sredina*

Fakultet za sport, Univerzitet Union – Nikola Tesla, Beograd

ISBN 978-86-6385-009-5

Međunarodni olimpijski komitet o inkluziji transpolnih osoba u sportska takmičenja

Rezime. Od prvih naučnih i pravnih koraka u identifikovanju ljudi koji se ne uklapaju u binarnu žensko mušku polno/rodnu podelu proteklo je dosta vremena i desile su se mnoge promene od kojih će u ovom radu biti reči o trendu njihovog uključivanja u sportska takmičenja na ravnopravnoj, nediskriminativnoj osnovi. Kako je i Srbija u procesu sagledavanja potreba za donošenje jednog opšteg Zakona o rodnom identitetu, ta problematika postaje aktuelna i u našoj sredini. Zahtev da sport dosledno bude inkluzivan i nediskriminativan doveo je na početku druge dekade 21. veka do uključivanja transpolnih osoba u sportske aktivnosti, od nivoa koledžskog sporta do olimpijskih igara. Izražena je zabrinutost u pogledu mogućeg, postepenog potiskivanja bioloških žena iz takmičarskog sporta uopšte. Takođe, atraktivnost sportske slave i prateći finansijski aspekti možda mogu da dovedu i do pojave novih „evnuha dvadeset prvog veka“, gonjenih siromaštvom ili zbog pogrešno shvaćenih državnih „interesa“ za promociju na sportskom planu po svaku cenu.

Ključne reči: nebinarni rodni identiteti, trans* osobe, inkluzivnost i nediskriminativnost sportskih takmičenja, Vašingtonska pravila, Štokholmski konsenzus i deklaracija, Odluka Međunarodnog olimpijskog komiteta iz 2011.

Nove identitetske kategorije

Od prvih naučnih i pravnih koraka u identifikovanju ljudi koji se ne uklapaju u binarnu žensko mušku polno/rodnu podelu proteklo je dosta vremena i desile su se mnoge promene od kojih će u ovom radu biti reči o trendu njihovog uključivanja u sportska takmičenja na ravnopravnoj, nediskriminativnoj osnovi. Kako je i Srbija u procesu sagledavanja potreba za donošenje jednog opšteg Zakona o rodnom identitetu, ta problematika postaje aktuelna i u našoj sredini.

En Fausto-Sterling, biolog i jedna od vodećih teoretičarki u oblasti studija pola i roda, objavila je daleke 1993. godine u američkom časopisu Sciences izuzetno provokativan i kontroverzan esej u kojem je predložila klasifikaciju pola koja, pored muškog i ženskog, sadrži i tri intermedijarne kategorije. Ove nove kategorije nazvala je „herm“, „merm“ i „ferm“. Iako se njihove osobine, na prvi pogled, potpuno podudaraju sa uobičajenom medicinskim definicijama „pravih hermafrodita“ (osobe koje poseduju i testis i jajnik), „muških pseudohermafrodita“ (koji poseduju testise i određene vidove ženskih genitalija, ali ne i jajnik) i „ženskih pseudohermafrodita“ (koji imaju jajnike i neke vidove ženskih genitalija, ali ne i testise), reč je o originalnom predlogu koji radikalno raskida sa modelom binarne podele i kategorizacije polova, a time i sa svim oblicima medikalizacije i patologizacije različitih odstupanja od „normalnog“ i „prirodnog“, zalažući se za shvatanje pola kao neograničenog kontinuuma koji se, zapravo, ne iscrpljuje ni u pet navedenih kategorija.

Ove 2015 godine, u Oksfordski rečnik engleskog jezika je uvršten jedan rodno neutralan termin, Mx, titula koju za zvanično oslovljavanje koriste osobe koje su rodnoqueer ili se rodno ne određuju, kao i na transrodne osobe. 28. avgusta 2015, pojam Mx je dodat u rečnik, i tako je jedan andergraund, donekle opskuran termin, postao zvaničan deo engleskog jezika.¹ A zemalje koje i zvanično priznaju treći rod ili rod X je 8:Australija, Bangladeš, Nemačka, Indija, Nepal, Novi Zeland, Pakistan, Tajland.²

Komparativnopravni podaci iz niza evropskih, azijskih i država severno i južnoameričkog kontinenta daju osnovu za pristupanje odgovarajućim zakonskim promenama i u Srbiji: primeri uvođenja oznake neutralnog pola ili promeni polnih oznaka u identifikacionim dokumentima bez prethodne operacije je moguće od 2015 u Irskoj, Kanadi, Havajima, Izraelu, Kolumbiji, Malti, Norveškoj, Poljskoj. Od 2014 u američkoj državi Rod Ajlend i na Tajvanu. Od 2013 u Oregonu i Južnoj Koreji. Od 2012 u kanadskoj pokrajini Ontario. Od 2011 u Portugaliji. Od 2009 u Vermontu. Sa medicinskom dokumentacijom/dijagnozom disforije od 2007 u Španiji, a i bez operacije i

---

¹ <http://www.transserbia.org/vesti/938-oksfordski-recnik-engleskoj-jezika-uvrstio-mx-u-sledece-izdanje>

² <http://www.transserbia.org/trans/transrodnost/903-transrodnost-i-brojevi>

bez medicinske dijagnoze od 2014 u Danskoj. Oznaka neutralne polne pripadnosti postoji od 2015. u Nepal, od 2014. treći pol kao kategorija postoji u Australiji i Indiji, od 2013. u Bangladešu, od 2012. je moguća na Novom Zelandu, od 2009. u Pakistanu.

Francuska je 16. oktobra 2015. pravno priznala prvu rodno neutralu osobu.³

Sud u centralnoj Francuskoj zvanično je registrovao jednu osobu kao „rodno neutralnu“, a ne kao muškarca ili ženu - i to je prva odluka ove vrste u Francuskoj. Šezdesetčetvorogodišnja osoba rođena u Turu može sada da kaže da je jedina osoba u Francuskoj koja zakonski nije ni muškarac ni žena, na osnovu ovonedeljnog izveštavanja medija. Ova osoba, rođena sa „rudimentarnom vaginom“, mikropenisom, i bez testisa, priznata je od strane Višeg suda u Turu, kao rodno neutralna u presudi iz avgusta meseca, presudi koja je objavljena ove nedelje. „Tokom adolescencije, mislili* smo da sam dečak,“ izjavila je ova šezdesetčetvorogodišnja osoba za jedne francuske novine.⁴ „Nikada mi nije izrasla brada, mišići se nikad zaista nisu razvili, ali istovremeno, nismo mogli da zamislimo da ću ikada postati žena. Trebalo je samo da se pogledam u ogledalo da bismo to shvatili.“ Sud je naveo da je njen izvod iz matične knjige rođenih, u kome je osoba označena kao osoba muškog roda, „puka izmišljotina“. „Rod koji joj je pripisan po rođenju je izmišljotina, nešto što joj je nametano tokom celog života“, pisalo je u odluci suda. Sud je naglasio da ova odluka ne znači da je sud priznao postojanje „nekakvog trećeg roda“, već je priznao nemogućnost povezivanja ove osobe s jednim posebnim rodom.“ Evropa trenutno nastoji da poboljša svest o interseks osobama, a istraživanja pokazuju da preko 1% osoba biva rođeno bez „standardnih“ muških ili ženskih genitalija. Maja meseca, Nils Muižnieks iz Saveta Evrope, rekao je da je vreme da se pozabavimo onim što zovemo „neprihvatljivom situacijom“. „Evropljani/ke nisu svesni/e teških i bolnih ličnih priča inteseks osoba i slučajeva kršenja ljudskih prava s kojima se one suočavaju,“ rekao je. „Stereotipi i norme koje dolaze iz rodno binarne klasifikacije vodile su i vode do nepotrebnih medicinskih i hirurških intervencija na interseks bebama i do stvaranja atmosfere nerazumevanja u društvu. Vreme je da se sa ovakvom

---

³ <http://www.thelocal.fr/20151014/france-recognizes-first-gender-neutral-person>

⁴ Napomena: *Množina se koristi kako bi se izbeglo korišćenje muškog/ženskog roda, kao u engleskom jeziku they, zamenica koju koriste osobe koje su trans ili koje se rodno ne određuju.

neprihvatljivom situacijom suočimo." Mnoge interseks osobe rođene u Francuskoj bivaju operisane odmah po rođenju, što po rečima ove šezdesetčetvorogodišnje osobe koja se bavi advokaturom nije dobro po decu. Prva zakonski priznata rodno neutralna osoba u Francuskoj izjavila je za medije da je ona živi dokaz toga da hirurške intervencije nisu potrebne. „Već 64 godine živim sa oba pola. Ja sam dokaz da možete da živite svoj život bez bolnih i invazivnih operacija," rekla je prva rodno neutralna osoba u Francuskoj. „Najzad osećam da smo prihvaćeni onakavi kakavi jesmo“.

Mada je danas uobičajeno da se govori o LGBT osobama, poslednje slovo u ovom akronimu često je zanemareno ili isključeno.⁵ Za razliku od gej muškaraca, lezbejki i biseksualnih osoba, kojima je zajedničko to da je njihova seksualna orijentacija drugačija od heteroseksualne, ključna reč za trans* osobe jesu rodni identitet i rodno izražavanje, kao i pitanje njihove ne/usklađenosti sa biološkim polom i stereotipnom rodnom ulogom koja se od osoba tog pola očekuje. Pod pripadnicima "seksualnih manjina" obično se podrazumevaju osobe čija je seksualna orijentacija drugačije od heteroseksualne, dok se pitanje rodnog identiteta i rodnih manjina izostavlja, kako u pravnim dokumentima, tako i u različitim istraživanjima, brošurama itd. Tako se u nekoliko poslednjih istraživanja javnog mnjenja u Srbiji na temu diskriminacije dobijaju podaci o visokom stepenu diskriminacije prema LGBT osobama, mada se u samim pitanjima, kao i u pisanju izveštaja, spominje isključivo seksualna orijentacija kao osnov za diskriminaciju. Ovim se zanemaruje specifičnost položaja trans* osoba i brojne teškoće sa kojima se one susreću, a koje su nepoznate gejevima, lezbejkama i biseksualnim osobama (i, naravno, heteroseksualnoj i cisrodnoj većini).

U Srbiji se već dve godine vodi kampanja za usvajanje Zakona o rodnom identitetu koji predlaže organizacija Gayten-LGBT. Model zakona o rodnom identitetu trans* osobama omogućava zakonsko priznanje rodnog identiteta brzu i jednostavnu proceduru promene dokumenata. Zakonsko priznanje rodnog identiteta podrazumeva promenu dokumenata odmah po ustanovljenju trans* identiteta (nezavisno od daljih medicinskih procedura). Opštinska/gradska uprava dužna je da odluku o promeni oznake

---

⁵ Status i položaj trans* osoba u Republici Srbiji
<http://www.transserbia.org/vesti/963-nova-izdanja-o-trans-egzistenciji-u-srbiji>

pola i promeni imena donese u roku od 5 radnih dana. Nadležni organ dužan je da odluku o promeni JMBG-a donese u roku od 3 radna dana. Podaci o promeni dokumenata tretiraju se kao naročito osetljivi podaci o ličnosti. Omogućava promenu podataka u svim ostalim dokumentima (putnim ispravama, vozačkoj dozvoli, radnoj knjižici, zdravstvenoj knjižici, diplomi i drugim uverenjima o stečenom obrazovanju i stručnoj spremi) u roku od 30 dana od dana podnošenja zahteva.

Međunarodni atletski savez

Prvo međunarodno prihvatanje transpolnih sportista. Međunarodni atletski savez – MAS, (International Association of Athletics Federations - IAAF) je prva međunarodna sportska organizacija koja je još 1990. jednoglasno preporučila da osobe koje su promenile pol pre puberteta treba da budu prihvaćene kao takmičari u konkurenciji svog novostečenog pola.

Kako su se pojavile poboljšane metode identifikacije transpolnih osoba, kao i poboljšane mogućnosti da se koriguju sve urođene polne dvosmislenosti, broj onih koji prilagođavaju (menjaju) pol je počeo da raste. Taj porast je postao posebno uočljiv od kada je u mnogim zemljama počelo usvajanje zakona koji regulišu procese prilagođavanja (promene) pola. Porast slučajeva prilagođavanja (menjanja) pola počelo je sa svoje strane da ima uticaja i na sportske aktivnosti. Iako osobe koje su prošle proces prilagođavanja pola imaju u životu da rešavaju dosta ličnih problema usled čega je malo verovatno da će se mnogi od njih baviti takmičarskim sportom, ipak ima onih kojima je bavljanje sportom važno. Zbog toga se početkom devedesetih godina dvadesetog veka postavilo pitanje da li je potrebno uvesti neka nova pravila za sportska takmičenja u pogledu transpolnih osoba, i ako da, koji zahtevi treba da budu postavljeni.

Osobe koje su promenile pol posle puberteta predstavljale su mnogo kompleksniji problem, jer su za vreme puberteta odrasli i formirali se pod uticajem polnih hormona. Posebno je postavljeno pitanje muškaraca koji su u toku puberteta pod uticajem testosterona stekli takve telesne osobine koje su značajno prisutne celog života bez obzira na kasniju eventualnu promenu pola u ženski. Zbog toga se tada nije formirao neki poseban stav po tom

pitanju već je preporučeno da sportske vlasti svaki takav slučaj ispituju na pojedinačnoj osnovi. Ove preporuke služile su kao vodeći principi MOKu kada je odlučivao o tom pitanju.

U godinama koje su usledile pokazalo se da je individualno ispitivanje slučajeva prihvatljivosti sportista koji su prošle proces prilagođavanja pola posle puberteta nedovoljno precizna preporuka. MOK se pitao šta to ocenjivanje treba zapravo da obuhvati i koje zahteve treba da ispuni konkretna osoba da bi joj se omogućilo da se takmiči u konkurenciji svog novostečenog pola? Najviše pažnje je poklonjeno pitanjima: (A) Koliko dugo traje relevantnost uticaj hormona pre puberteta? Da li uticaj testosterona na mišićnu snagu za vreme puberteta muškaraca ikada nestaje? Koliko dugo tretman ženskim hormonima traje da bi se smatrao dovoljnim? Kako bilo ko može da bude siguran da se zahtevani hormonalni tretman ženskim hormonima uopšte desio? Sva ova pitanja ostala su otvorena za dalja istraživanja i za odgovore stručnjaka izvan MOKa i MASA⁶.

Štokholmski konsenzus 2003.g. i Štokholmska deklaracija 2004.g. - razvoj olimpijske podobnosti i inkluzije⁷

Preporuke MOKa početkom dvehiljaditih rezultat su unapređenih uputstava stručnjaka Međunarodnog atletskog saveza u pogledu prihvatljivosti u takmičarskom sportu u konkurenciji novostečenog pola onih sportista ako je promena pola izvršena posle puberteta.

Specijalna radna grupa sazvana od strane MOKove Medicinske komisije 28. oktobra 2003. objavila je dokument poznat kao Štokholmski konsenzus (Stockholm Consensus)⁸ čime je počeo proces službenog uključivanja transpolnih sportista u

---

⁶ IOC approves consensus with regard to athletes who have changed sex
<http://www.olympic.org/content/news/media-resources/manual-news/1999-2009/2004/05/18/ioc-approves-consensus-with-regard-to-athletes-who-have-changed-sex/>

⁷ Statement of the Stockholm consensus on sex reassignment in sports
http://www.olympic.org/Documents/Reports/EN/en_report_905.pdf

⁸ Ibid.

olimpijska takmičenja. Ta grupa je naime, preporučila da sve “osobe koje su pre puberteta prošle proces promene pola od muškarca u ženu, treba da budu smatrane kao devojke i žene” (ženskog pola), što se takođe primenjuje i na osobe koje su promenile pol od žene u muškarca, a koje treba da budu smatrane kao dečaci i muškarci (muškog pola). Ta grupa je preporučila da su osobe koje su prošle proces prilagođavanja pola od muškarca u ženu (i obrnuto) posle puberteta podobne da učestvuju u ženskoj sportskoj konkurenciji (ili obrnuto), ukoliko ispune sledeće uslove: 1. Završena je u potpunosti hirurška, anatomska promena, uključujući spoljašnje promene genitalija i odstranjivanje gonada. 2. Njima treba da novostečeni pol bude pravno priznat od strane odgovarajućeg, službeno ovlašćenog organa vlasti. 3. Hormonalna terapija odgovarajuća za novostečni pol treba da bude sprovedena na način koji se može verifikovati i u dovoljno dugom vremenskom periodu potrebnom da se umanje polno zasnovane prednosti u takmičarskom sportu.

Po mišljenju te grupe, podobnost za učestvovanje u takmičarskom sportu treba da počne ne pre isteka dve godine posle operacije odstranjivanja testisa. Podrazumeva se da mora da se obavi poverljiva provera svakog slučaja. U slučaju da se pol takmičara dovodi u pitanje, medicinski predstavnik (ili slična osoba) relevantnog sportskog tela će imati ovlašćenje da preduzme sve odgovarajuće mere za određivanje pola takmičara.

Posle Štokholmskog konsenzusa, Međunarodni olimpijski komitet je u maju 2004.g. usvojio i objavio Štokholmsku deklaraciju, gde se navode isti uslovi pod kojima neka osoba može da se takmiči u sportskom događaju sa polom koji se razlikuje od pola koji je imala na rođenju. Na osnovu tih odluka Međunarodnog olimpijskog komiteta, Savet Evrope je u Preporukama Saveta ministara iz 2010.g. naveo da posebno kada je reč o transrodnim osobama, države bi trebalo da preduzimaju odgovarajuće mere da stanu na put njihovom isključivanju iz sportskih aktivnosti ili takmičenja⁹, da uklone prepreke na koje transrodne osobe nailaze prilikom učešća u sportovima i da im priznaju pol koji odaberu, posebno u vezi sa pristupom sportskim treninzima, u interesu fer konkurencije.¹⁰

---

¹⁰ Dokumenti Komiteta ministara, CM(2010)4 add3 rev2 (31. mart 2010.)

Učešće transpolnih sportistkinja i sportista u koledžskom sportu

Dosta detaljnije i realističnije, tj. bliže svakodnevnom životu od MOKovih pravila su Severnoamerička pravila za koledžski sport, sadržana u NCAA (na srpskom, NSKS)¹¹ dokumentu “NSKS Uključivanje transrodnih studenata sportista,” iz septembra 2011¹²: “Trans osoba tipa “žena u muškarca” (ŽUM) je student, sportista koja je dobio medicinsko izuzeće za uzimanje testosterona kao tretmana za dijagnostikovan poremećaj rodnog identiteta, rodnu disforiju i/ili transeksualnost, radi učestvovanja u NSKS takmičenju može da se takmiči u nekoj muškoj ekipi ali nije više podoban da se takmiči u nekoj ženskoj ekipi, osim ukoliko ne dođe do promene statusa te ekipe u ekipu mešovitog sastava.

Trans osoba tipa „muškarac u ženu” (MUŽ) je studentkinja sportistkinja koja je dobila medicinski tretman blokade testosterona zbog poremećaja rodnog identiteta, rodne disforije ili transeksualnosti, radi učestvovanja u NSKS takmičenjima može da nastavi da se takmiči u muškoj ekipi, ali ne može da se takmiči u ženskoj ekipi, osim ukoliko ne dođe do promene statusa te ekipe u ekipu mešovitog sastava, sve dok ne prođe jedna kalendarska godina od završetka tretmana blokade testosterona.

Transmuškarac (ŽUM) student sportista koji više ne uzima testosteron zbog promene pola može da se takmiči i u muškoj i u ženskoj ekipi.

Transžena (MUŽ) studentkinja sportistkinja koja nije uzimala hormonalni tretman zbog promene pola ne može da se takmiči u ženskoj ekipi.”

Politike koje određuju učestvovanje transrodnih studenata sportista treba da bude rukovođeno sledećim principima koji treba da bude uključeni u zvaničnu izjavu institucije o politici prema transrodnim studentima sportistima:

---

¹¹ The National Collegiate Athletic Association (NCAA) Nacionalni savez koledžskih sportova (NSKS) je sportska asocijacija Severne Amerike osnovana 1906, koja okuplja preko hiljadu dvesta visokoškolskih institucija članica iz SAD i Kanade.

¹² NCAA Policy on Transgender Student-Athlete Participation
<http://www.ncaa.org/wps/wcm/connect/public/NCAA/Resources/Latest+News/2011/September/Transgender+policy+approved>

1. Učestvovanje u interkoleđžskim sportskim takmičenjima je važan deo obrazovnog iskustva svih studenata.

2. Transrodni studenti sportisti treba da imaju jednake mogućnosti da učestvuju u sportskim takmičenjima.

3. Integritet žena u sportu mora da bude sačuvana.

4. Politike koje upravljaju sportovima treba da budu zasnovane na jasnim medicinskim saznanjima koje imaju naučnu vrednost..

5. Politike koje upravljaju sportovima treba da budu objektivne i praktično sprovodljive; one treba da budu takođe date napismeno, pristupačne i primenjene na jednak način.

6. Politike koje upravljaju učestvovanjem transrodnih studenata u sportskim takmičenjima treba da budu fer u svetlu ogromnih razlika koje postoje između pojedinaca u snazi, visini, muskulaturi i sposobnostima.

7. Interes očuvanja privatnosti svakog studenta sportiste mora da bude zaštićena.

8. Medicinska privatnost transrodnih studenata mora da bude zaštićena.

9. Sportska administracija, zaposleni u sportu, roditelji sportista i sami studenti sportisti treba da imaju pristup jasnim i efektivnim obrazovnim sredstvima i treninzima koji se odnose na učestvovanje transrodnih studenata i studenata različitih polnih varijanti u sportovima.

10. Politike koje upravljaju učestvovanjem transrodnih studenata u sportovima treba da su u saglasnosti sa državnim i saveznim zakonima koji štite studente od diskriminacije na osnovu pola, invalidnosti, rodnog identiteta i rodnog izražavanja.

Na pojedinačnom univerzitetskom nivou inkluzivna politika u pogledu transrodnih osoba započela je Vašingtonska međukoleđžska sportska organizacija (the Washington Interscholastic Athletic Association - WIAA) koja je 2007.g. postala prva međukoleđžska sportska orgnaizacija koja je usvojila formalna pravila za transrodne sportiste¹³. Za razliku od Sveameričke sportske asocijacije, Vašingtonska pravila su dozvoljavala da se sportisti takmiče u konkurenciji koju izaberu sami u skladu sa svojim

---

¹³ E. Buzuvis, "Transgender student - athletes and sex – seegated spot: developing policies of inclusion for intercollegiate and interscholastic athletics", Seton Hall Journal of Sports and Entertainment Law, 2, 2011, 5-23.

ličnim osećajem rodne pripadnosti, bez obzira pod kojim polom se vode u studentskoj evidenciji. Pravila ipak sadrže proceduru po kojoj Odbor za podobnost odlučuje da li je sportista koji se prijavio da se takmiči u polno podeljenim ekipama to uradio *bona fide*, tako da npr. učestvovanje u ženskoj takmičarskoj konkurenciji svakoga ko samo izjavi da se "oseća" kao žena ipak nije moguće.

Državni Univerzitet u Masačusetsu¹⁴ takođe ima liberalna pravila: "Standardna praksa je da svi studenti ovog Univerziteta, nastavno osoblje, zaposleni u univerzitetskim službama, diplomirani studenti (alumni), kao i pridruženi članovi fitnes centara, imaju jednake mogućnosti da učestvuju u svim unutrašnjim sportskim programima. Kada u nekom programu postoji podela po polu, osoba koja je promenila svoj pol, može učestvovati u podeli koja je u skladu sa sadašnjom rodnom pripadnosti. Ako je pojedina osoba u procesu rodne promene, učešće takve osobe u rodno kategorisanim grupama biće rešavano od slučaja do slučaja."

Odluka Međunarodnog olimpijskog komiteta, 2011.g.

Izvršni odbor Međunarodnog olimpijskog komiteta 5. aprila 2011. je potvrdio¹⁵ potrebu da se uspostave jasna pravila koja određuju podobnost sportistkinja sa hiperandrogenizmom¹⁶ (eufemizam za transpolne osobe tipa "muškarac u ženu", odnosno transžene) da se takmiče u ženskoj konkurenciji, počevši od Olimpijskih igara u Londonu 2012.g.. MOKova Medicinska komisija je preporučila nova pravila koja se zasnivaju na

---

¹⁴ Unutrašnja, transinkluzivna politika Univerzitet Masačusets, Amhers, Developed by Genny Beemyn, Stonewall Center, University of Massachusetts, Amhers.

¹⁵ Op. cit., IOC Press Release April 5, 2011

¹⁶ Iako retkost, neke žene razviju telesne karakteristike slične muškarcu zahvaljujući natprosečnom lučenju muških hormona, takozvanih "androgena." Uticaj andrgona na ljudsko telo objašnjava zašto mušarci imaju bolje rezultate u većini sportova od žena, i to je upravo razlog za razlikovanje muške i ženske konkurencije u većini sportova. Posledično tome, žene sa hiperandrogenizmom uopšteno gledano imaju bolje sportske rezultate od drugih žena.

razrađenim principima istaknutim ranije u Štokolmskom konsenzusu. Ukratko, za Medicinsku komisiju MOKa transžena je žena osoba koja ima vaginu, nema testise, koju su vlasti njene zemlje službeno priznale kao ženu¹⁷ i kod koje hormonalna terapija odgovarajuća stečenom polu traje dovoljno dugo vremena da u sportskim takmičenjima minimizira prednosti biološkog pola i koja se obavlja tako da može da se verifikuje pristupačnim metodama.

Ovi kriterijumi za pripadnost ženskom polu su slični onima u doba polnog testiranja koje je vršeno sa namerom da se razlikuju genetske žene od maskiranih muškaraca. Ipak, metode koje su tada bile nekada u upotrebi sada su promenjene. Umesto utvrđivanja prisustva ili odsustva Y hromozoma kod određene osobe, ocenjivači treba da se vrate ispitivanju genitalija, ali sada zajedno sa ispitivanjem hormonalnog nivoa kao i utvrđivanjem pravne priznatosti pola one sportistkinje čija se podobnost za takmičenje ispituje.

Ako sportistkinja ne prođe test ili odbije da prihvati bilo koji aspekt određivanja njene polne podobnosti, što je njeno lično pravo kao pojedinke, ona neće biti podobna da učestvuje u određenoj sportskoj discipline kao takmičarka. Ispitivanje svakog pojedinačnog slučaja mora da se vodi na striktno poverljiv način. Dodatno je zaključeno da su detaljna pravila zaista potrebna, naglašeno je da ta pravla treba da poštuju osnovnu podelu na mušku i žensku konkureniju i takođe da garantuju fer postupanje i integritet takmičarki kao i svih žena koje se takmiče.

Da su ovi kriterijumi za utvrđivanje pripadnosti ženskom polu usvojeni ranije vrlo je verovatno da bi mnoge sportistkinje sa dvosmislenim genitalijama ili Y hromozomima mogle biti pošteđene trauma nepriznavanja njihove samoidentifikovane pripadnosti ženskom polu i odstranjivanja iz ženskog takmičarskog sporta.

Sportska budućnost

---

¹⁷ Pravno priznanje novostečenog pola može da bude kao uslov problematičan kada su u pitanju sportistkinje koje dolaze iz zemalja u kojima to nije moguće, tj. koje ne menjaju identifikaciona dokumenta posle operacije promene pola.

U nameri da se udovolji stalno prisutnom, opravdanom zahtevu da sport mora da bude potpuno nediskriminativan i inkluzivan s jedne, i zahtevima transpolnih osoba s druge strane, pohitalo se ali možda još uvek bez pravih istraživačkih podataka u nešto što za sada doduše još uvek nije proizvelo najgore posledice, ali one se lako mogu zamisliti. Omogućavanje transženama da se takmiče u ženskoj konkurenciji bez pravih istraživanja o tome koliko dugo traju fizičke prednosti rođenih muškaraca posle operacije, koliko i kakva hormonalna terapija može da ih ukloni ako uopšte može (npr. mušku visinu i veći muški kapacitet pluća sigurno ne može), može lako da dovede do toga da biološke žene postepeno budu potisnute iz vrhunskog sporta. Ili drugim rečima, moguće je da se u buduću umesto muške i ženske konkurencije formiraju dve takmičarske kategorije, "muškarci" (tj. „pravi“, biološki muškarci) i "bivši muškarci"(tj. transžene, odnosno osobe rođene kao muškarci koje su u kasnijem životu promenile pol) . Ironija takvog anticipiranog pravca budućeg razvoja sporta je u tome što bi se ženski sport time možda vratio počecima modernog olimpijskog pokreta kada su žene bile nepoželjne takmičarke. Naime, očevi modernog olimpijskog pokreta, posebno de Kuberten, su se protivili uopšte učešću žena na olimpijadama.

Pravci kritikovanja ovakvog stava MOKa su dvostruki, prvi je usmeren na kritiku održavanje rodne binarnosti i sadrži zahteve za uključivanje šireg rodnog spektra u olimpijska takmičenja. Naime, savremeni teoretski pristup¹⁸ pitanjima rodnog diversiteta obično sadrže stav da dvorodni sistem nije ni urođen, niti univerzalan.¹⁹ Sada transrodne

---

¹⁸ A. Fausto-Sterling, „The Five Sexes: Why Male and Female Are Not Enough“, <http://www.uta.edu/english/timothy/Fausto-Sterling.pdf> 29. 01. 2012.

Smatra da u kombinacijama hromozoma, genitalija i socijalnog okvira možemo prepoznati mnoštvo složenih odnosa, shodno tome, i mnoštvo polova, pored muškog i ženskog. Za opstanak neke osobe trećeg roda bitno je postojanje posebnih kategorija, jer one stvaraju mogućnost za uspostavljanje društvenih odnosa.

¹⁹ Džudit Batler napominje da polovi nisu binarni po sebi, ali način na koji su percipirani u društvu nameće binarnost ukidajući mogućnost postojanja još nekih kategorija. Batler eksplicitno izražava sumnju u biološko navođenje binarnog pola, smatrajući da polna tela po sebi jesu konstruisana regulativnim diskursom. Pretpostavljena očiglednost pola kao prirodne biološke činjenice otkriva koliko je njegovo produkovanje duboko pohranjeno u diskursu. Kada se polna tela jednom prihvate kao „prirodna" ili kao nesumnjive „činjenice", ona služe kao alibi za konstruisanje roda i seksualnosti, koji se kulturom

sportistkinje zaista imaju mogućnost da se takmiče na Olimpijskim igrama, ali su time svi prinuđeni da izaberu jedan pol i da učestvuju u MOK-ovoj primeni binarnog razmišljanja o polu i rodu. Na taj način se odobrava MOK-ovo neprepoznavanje spektra rodova za koje se smatra da postoje ili mogu da postoje između muškog i ženskog roda.

Osim potiskivanja, čak i moguće postepene eliminacije bioloških žena iz takmičenja od strane transžena, što je prva loša buduća mogućnost, zamislive su i druge loše mogućnosti. Sećamo se da su evnusi vekovima bili potrebni za npr. otomanske hareme, dvorove kineskih mandarina pa i evropske operske kuće 18. i 19. veka kao pevači kastrati. Te potrebe su zadovoljavali oni najsiromašniji slojevi, prihvatajući sakaćenje svoje muške dece u nedostatku rešenja za svoja elementarna egzistencijalna pitanja. Koliko roditelja danas u gladnoj Africi, drugim zemljama trećeg sveta ili tzv. „džepovima siromaštva“ na Zapadu, počinje tako da rezonuje? Nije doduše bilo dovoljno vremena da se za londonsku Olimpijadu 2012.g. brzo isprodukuju transženske takmičarke ali već za sledeće olimpijske igre 2016.g. u Rio de Ženeiru ima sasvim dovoljno vremena. U dodatku. može se pretpostaviti i da Kina sigurno neće propustiti šansu da uknjiži još koju medalju i na taj način.

U pogledu takmičenja sportista koji nisu rođene, biološke žene u ženskoj konkurenciji mogu da se identifikuje tri perioda. Prvi je bio na početku modernog olimpijskog pokreta kada su pojedini muškarci maskirani u žene i osobe dvomosmislene polne pripadnosti uspevali da se neotkriveni takmiče u ženskoj konkurenciji, osvajaju priznanja i postavljaju rekorde. Drugi period je nastupio posle otkrivanja niza maskiranih muškaraca u ženskoj konkurenciji kada je uvedena rigorozna medicinska kontrola polne pripadnosti žena da bi se eliminisala mogućnost sportskih prevara i sticanje neopravdanih prednosti u ženskoj konkurenciji. Treći period nastupa zvanično sa Olimpijadom u Londonu 2012.g. od kada je biološkim muškarcima posle hormonalno operativnog prilagođavanja (promene) pola omogućeno da se pod određenim uslovima takmiče u ženskoj konkurenciji.

---

neizbežno prikazuju određenijim i mogu se dalje smatrati jednako prirodnim izražavanjem ili konsekvencama fundamentalnijeg pola. Batler smatra da se na temeljima konstrukcije prirodne binarnosti pola jednako kao prirodni konstruišu binarni rod i heteroseksualnost.

Ostaje činjenica da se sve pomenute promene politika u pogledu uključivanja transžena u sportska takmičenja u ženskoj konkurenciji ne zasnivaju na medicinskim dokazima o eliminaciji takmičarskih prednosti “muškarac u ženu” transpolnih sportistkinja. Drugi pravac kritika bazira se na osnovnom pitanju budućnosti ženskog sporta i sadrži suštinsku zabrinutost u pogledu mogućeg postepenog potiskivanja bioloških žena iz takmičarskog sporta uopšte. Naime, atraktivnost sportske slave i finansijski aspekti sportskih uspeha možda mogu da dovedu do sve većeg učešća operisanih muškaraca u ženskoj konkurenciji i suštinskog eliminisanja iz takmičarskog sporta bioloških žena. Zbog toga postoji bojazan od očekivane pojave novih „evnuha dvadeset prvog veka“ zbog pogrešno shvaćenih državnih „interesa“ za promociju na sportskom planu po svaku cenu, kao i mladih muškaraca gonjenih siromaštvom da egzistenciju potraže u ženskom sportu uz pomoć operacije promene pola.

Summary. Since the first scientific and legal steps to identify people who do not fit into a binary female - male sex / gender division, passed a long time and there have been many changes of which will in this paper be discussed trend of their involvement in sports competition on an equal, on discriminatory basis. How Serbia is also in the process of considering the needs of adoption a general law on gender identity, the issue of their possible sport activities became topic in our society too. Contemporary sport activities should be without any doubt inclusive and discrimination free, what leads to inclusion of transsexual athletes in various levels of sport activities, from intercollegiate to Olympic competitions. There are expressed concerns regarding possibilities of eliminating biological women from sports by transwomen and production of “modern time eunuchs” motivated by individual sport glory and financial gains, as well as interest of some states without scruples to produce sport champions by all means.

Key words: non binary gender identities, trans* people, inclusivity and non discrimination of sport competitions, Washington rules, Stockholm consensus and Declaration, International Olympic Committee 2011 decision